

Віктор Зінченко,

кандидат економічних наук, доктор філософських наук,
професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка
та Міжрегіональної академії управління персоналом

Трансформація соціально-економічного сектору в країнах Центральної і Східної Європи в умовах економіко-політичної модернізації та євроінтеграції

Досвід країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), що на декілька років раніше від України приступили до модернізації економіко-політичної системи і формування ринкової економіки, заслуговує на пильне та глибоке вивчення. Використання цього досвіду з урахуванням специфічних умов нашої країни дозволить уникнути багатьох помилок, прискорити формування ефективно функціонуючого господарства ринкового типу.

Оскільки країни ЦСЄ, як і Україна, борються зі спадщиною тоталітарного минулого та різноманітними явищами посткомуністичної дійсності, їх вибір політики трансформації є надзвичайно важливим. Після повалення старого режиму і здійснення більшої частини заходів періоду технократичної стабілізації та лібералізації настав слушний час для широких дебатів про те, якого типу суспільства хочуть розбудувати посткомуністичні країни в результаті свого розвитку. Зрештою, від сьогоденного політичного вибору залежить майбутнє нації.

Повна економічна трансформація посткомуністичних країн безпосередньо пов'язана з інтеграцією в єдиний економічний та політичний простір. Більшість країн Європи прагнуть повного членства в Європейському Союзі, який виступає центром інтеграції. Розширення ЄС має за мету побудову Європи без політичних або економічних розмежувань.

Водночас, економічна і політична трансформація та інтеграція в Європу не повинні відкидати національну різноманітність: географічні, історичні, культурні та політичні відмінності країн. І ми впевнені, що в міру подальшого трансформування країн ЦСЄ національна самобутність кожної з них зростатиме. Адже проблеми, що постають сьогодні перед Чеською Республікою, Естонією чи Словенією, за своїм виміром, типом та рівнем різко відрізняються від проблем Румунії, України і, звичайно, Росії. Тому зрозуміло, що розробити єдиний для всіх країн ЦСЄ проект реформ неможливо. Проте ми спробуємо запропонувати такий підхід до аналізу перехідного періоду, що триває від другої половини 1990-х – початку 2000-х років, завдяки якому можна одержати більш точні соціально-політичні рецепти, актуальні для конкретних умов кожної країни ЦСЄ.

Найбільш суттєвий момент стосується необхідності створення у державі інституцій демократичного розвит-

ку. Успішна політична трансформація, вивільнення творчої енергії громадянського суспільства є обов'язковою умовою прогресивного економічного поступу держави. Його початковий поштовх залежить головним чином від державної грошової, фінансової і зовнішньоторгової політики. Наступний етап розвитку можливий, якщо у транзитивній країні створені умови для функціонування правової, соціальної та матеріальної інфраструктури ринкової економіки. Щоб здійснити ефективний перехід до сучасної капіталістичної економіки, здатної конкурувати з економіками ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) і решти світу, така країна повинна забезпечити національний трансформаційний процес необхідними ресурсами: інвестиційними, людськими, матеріальними. Для цього необхідно відмовитися від політики «дезертирства держави» [1], тобто її усунення від впливу на суспільні процеси, характерне для посткомуністичної ейфорії.

Звичайно, треба взяти до уваги комуністичну спадщину державного провалу, а також характерні для багатьох країн, що трансформуються, реалії неадекватної і неефективної системи громадського адміністрування. Специфічна проблема, що постала перед перехідними економіками, – це демонтаж державного апарату та надмірних структур надіндустріалізованих економік з одночасним конструюванням нової держави і нової економічної бази, конкурентоздатної на світовому ринку, а також підтриманням зайнятості та забезпеченням стабільного покращення рівня життя для всіх. Складність і суперечності такого подвійного завдання полягають у необхідності одночасного демонтажу й конструювання, заповнення системного вакууму – цього джерела більшості економічних порушень, від яких страждала Центральна та Східна Європа протягом останніх років.

Немаловажною проблемою для країн означеного регіону був вибір моделі змішаної економіки. У політичних дебатах домінувала розбіжність у думках щодо відносних переваг для забезпечення макроекономічної стабільності, з одного боку, «шокової терапії», а з другого боку – поступового, градуального варіанту трансформації, за якого шок є помірним, а демонтаж відбувається повільніше. Подібні специфічні дискусії наразі вже відійшли в історію трансформації економіки і суспільства країн ЦСЄ та розглядаються лише як складова про-

цесу, що привів їх транзитивні економіки до нинішнього стану. Швидко чи поступово, але там відбувся перехід до домінування цінових сигналів, ринкового поділу праці, приватної власності, децентралізації прийняття економічних рішень, макроекономічної дисципліни та суворих бюджетних обмежень.

Слід відзначити, що цей процес трансформацій не був безболісним. В усіх посткомуністичних країнах він супроводжувався значним падінням промислового виробництва, ВВП і зайнятості, істотним зниженням рівня життя населення. Масштаб економічних потрясінь перехідного періоду можна порівняти із Великою кризою початку 1930-х років. І хоча згодом почалося зростання загальних економічних показників, особливо в Польщі, Чеській Республіці, Словенії, Угорщині й навіть у Албанії та інших подібних країнах, зокрема в Росії та Україні, але на кінець 2008 року падіння виробництва усе ще відбувалося в переважній більшості країн ЦСЄ. Понад те, у деяких із них середній життєвий стандарт, вимірний умовно, і досі не повернувся на рівень до 1989 р. За таких умов нерівність, невдоволення, етнічні конфлікти здатні виступити серйозною загрозою двоєдиному процесу політичних та економічних реформ. Сіра, неефективна стабільність початку 1980-х для декотрих, можливо, виглядає привабливою, якщо дивитись на неї зсередини бурхливих і нестабільних 1990-х і 2000-х років. Очевидна та нагальна небезпека криється не лише у конфліктах, що їх породжує бідність та уповільнений розвиток, а і в тому, що ресурси, вкрай необхідні для економічних та соціальних інвестувань, знову й знову поглинаються армією.

У цей період змін найбільш важливою та ефективною є побудова соціально орієнтованої ринкової економіки, що потребує розробки нових відповідних інститутів, які повинні сприяти накопиченню і закріпленню проведених трансформацій. При цьому, конкуренція та ринковий вибір є неодмінними і важливими складовими змін, хоч власне ринкові сили зазвичай посилюють дезінтеграцію, породжену такими реформами, і часто до таких масштабів, що реконструкція небезпечною мірою розладнується й ускладнюється.

Досягнення змін із мінімумом соціальної руйнації забезпечується завдяки впливу на ринок соціальної влади. Наприклад, відбудова Західної Європи після Другої світової війни була проведена на тлі суворих примусових заходів, що спрямовували ринок до чітко визначених економічних і соціальних цілей.

Тому важливим завданням є відновлення публічної відповідальності та побудова ефективної держави, здатної забезпечити трансформацію, використовуючи динамізм ринку. У цьому зв'язку природно, що формування моделі модернізації починається із створення ефективної структури публічних інституцій та громадської адміністрації. При обговоренні економічної політики у країнах, що належать до ОЕСР, зазвичай приймається як належне, що вже існує ефективний адміністративний апарат, готовий і здатний втілити у життя широкий спектр економіко-соціальних програм. Таке припущення, іноді безпідставне навіть для економік ОЕСР, є цілковито безпідставним і нічим не виправданим для економік, що трансформуються. Країни ЦСЄ успадкували систему громадського адміністрування, абсолютно непридатну для ринкової економіки. Відповідно, суттєва складова процесу трансформації має бути спрямована на перебудову публічних інституцій для перетворення їх

на ефективний інструмент політики у громадянському суспільстві та ринковій економіці. Серед пропозицій – запровадження більш ефективної податкової і митної системи, політики проти корупції, відродження місцевого самоврядування та втручання держави у права власності.

Слід також зазначити, що в перехідному процесі державі випадає місія вирішення двох важливих для населення проблем: розподіл соціального тягаря для забезпечення соціальної безпеки й боротьба з безробіттям. Було б вкрай нерозумним вважати, що з початком перепроектування соціальної політики треба чекати того моменту, коли «наростаюча хвиля перекине всі човни» (Конфуцій). Не варто сподіватися на те, що транзитивній державі дешево обійдеться збереження успадкованих від комуністичного минулого певних соціальних гарантій, особливо з огляду на те, що, по-перше, вони помножені на сподівання суттєвого поліпшення після антиталітарних революцій. А по-друге, ціна цих соціальних благ неодмінно зростатиме у несприятливих економічних умовах країн, що трансформуються. Незважаючи на зниження частки ВВП, що спрямовується на утримання сфери охорони здоров'я та освіти, більшість країн, що трансформуються, перебувають у постійній фінансовій скруті. Частка ВВП, якою розпоряджається держава, не може бути забезпечена новим економічним порядком, а посилення податкового тиску обмежує економічні стимули і виступає потенційним гальмом росту економіки.

Реформа соціального забезпечення, яке в результаті повинно стати справедливим та загальнодоступним, є необхідною передумовою громадських і приватних інвестицій. Рішення про здійснення таких трансформацій є досить важким. У більшості країн ЦСЄ пенсійний вік або був, або має бути підвищено. Пріоритет, очевидно, потрібно надати допомозі дітям, забезпеченню населення мінімумом продовольства, охорони здоров'я.

У той же час різко зростає безробіття, яке є соціальним та економічним злом. Повна зайнятість мусить визначатися як фундаментальна мета соціально-економічної політики [2]. У країнах, що трансформуються, зокрема ЦСЄ, високі і стійкі безробіття може серйозно підірвати перехід до громадянського суспільства та ринкової економіки. Це – суттєве джерело росту зубожіння й нерівності, а також марнування ресурсів. Певний рівень безробіття був необхідним з огляду на руйнацію, яка неодмінно супроводжує надзвичайні економічні трансформації, – на кшталт тих, що їх пережили перехідні економіки країн ЦСЄ. Але масштаб теперішнього безробіття не є неминучим, і його можна уникнути. Заходи, спрямовані на подолання безробіття – як оперативні, так і довгострокові, – мають бути ключовими елементами будь-яких ефективних економічних програм. Для масового безробіття сьогодні немає жодної причини. Тому, щоб подолати безробіття, як показує досвід успішних країн ЦСЄ, необхідний пакет заходів – як макроекономічних, так і таких, що безпосередньо впливають на ринок праці.

У своїх, в основному успішних, соціально-економічних реформах, країни ЦСЄ присвячували ґрунтовну увагу соціальній політиці та подоланню безробіття, вирішували практичні питання виробництва і продажу в сільськогосподарській галузі, промисловості, сфері обслуговування, управління та міжнародній торгівлі.

Сільське господарство – великий і важливий сектор в усьому регіоні. Воно відіграє значну роль у вирішенні

проблем продовольчого забезпечення населення, зайнятості, продуктивності економіки, використання землі, фінансового балансу та зовнішньої торгівлі. І ця роль у країнах, що трансформуються, є значно більшою порівняно з державами Європейського Союзу. Неодмінною складовою процесу трансформації аграрного сектору має бути кардинальна заміна його інституцій (зокрема, приватизація землі). До того ж сільське господарство – вагомий елемент торгівлі з Євросоюзом, а отже, відчутна больова точка в колі проблем, пов'язаних із розширенням ЄС шляхом вступу до нього країн ЦСЄ.

Однак парадоксально, що в торгівлі сільгоспродукцією з Євросоюзом більшість східноєвропейських країн перетворилася на чистих імпортерів. Створення ефективного аграрного сектору потребує капіталовкладень і нових організаційних форм, запровадження яких дозволить підвищити ефективність перехідних економік.

Відомо, що сфера послуг забезпечує солідну частку зайнятості та росту доходів. Дієвість малої приватизації у цій галузі була досить відчутною. Важливий економічний імпульс дав розвиток туризму – у Чеській Республіці, розширення фінансового сектору – в Прибалтійських країнах, сектору безпеки – у таких країнах, як Росія. Проте треба пройти ще довгий шлях, аби подолати перешкоди, породжені дуже низьким рівнем сектору комерційних служб у комуністичний період.

Ключовою ланкою переходу країн до стабільно прогресивного розвитку є промисловість. Економіки, що трансформуються, успадкували надіндустріальну структуру, у якій техніка управління виробництвом, фінансами та обсягом продажу абсолютно не відповідає вимогам ринкової економіки. У минулому основним обмеженням у діяльності виробників зазвичай була проблема поставок, які вони намагалися максимізувати, а зовсім не проблема збуту, що стримує їх тепер. Потрібне суттєве інвестиційне зусилля, щоб пристосувати, модернізувати та замінити визначальні компоненти продуктивності, виховати нові кадри працівників і надати їм відповідні кваліфікаційні навички у менеджменті, створити структури, де процвітали б комерційні пошуки та дослідження. Висунута вимога радикальних змін і конкурентний тиск з боку економік ОЕСР, а також міжнародне співробітництво є, можливо, найефективнішим двигуном у деяких галузях індустрії. Але в основному модернізація має бути «вирощеною вдома» [3], що передбачає вкладення внутрішніх ресурсів та формування середовища, у якому економічна діяльність скеровується комерційно життєздатними конкурентними інвестиціями.

Приватизація та структурна перебудова – це два ключові компоненти промислової трансформації у країнах ЦСЄ, що мають однаково пріоритетне значення. Водночас, досвід свідчить, що приватизація є успішним засобом поширення економічної влади, але вона помітно невдала відносно росту капіталу та створення системи менеджменту, конче необхідної для модернізації виробництва. Понад те, проблеми в управлінні корпорацією можуть породжувати й власне засоби, обрані для здійснення приватизації (за винятком продажу підприємства західним компаніям).

Наразі існує необхідність 1) створення таких корпоративних структур власності та контролю, які найбільшою мірою гарантуватимуть те, що менеджери дбатимуть про інтереси власників, а не особисті інтереси, які не завжди

співпадають із інтересами власників; 2) подолання конфліктів, породжених тим, що суб'єкти, здатні контролювати процес виробництва, одночасно є власниками частки капіталу підприємства. Йдеться про менеджерів, найманих робітників, постачальників, конкурентів, споживачів, місцеву владу та державу – тобто всіх, хто може отримати вигоду навіть попри зниження економічної ефективності компанії, а відтак у ряді випадків бути незацікавленим у максимізації прибутків. Особливий аспект цієї проблеми пов'язаний із значним поширенням приватизованих трудовими колективами підприємств, вигоди від діяльності яких не є однозначними і безумовними.

Управління корпораціями обов'язково потребує відповіді на три питання, що в контексті трансформації є системними для її здійснення та спрямування:

Перше: як мають бути організовані компанії, щоб вбудувати оптимальну взаємодію між виробничим і фінансовим секторами?

Друге: якими повинні бути в кінцевому підсумку відносини між корпоративною структурою, національною економікою та соціальними цілями?

Третє: чи є корпоративна структура сприятливою для ефективного накопичення і нарощення конкурентоспроможних виробничих можливостей, здатних забезпечити внутрішній та зовнішній ринки, а також сформувати національний акціонерний капітал, який функціонуватиме заради досягнення і підтримання високого життєвого рівня населення?

Міжнародна торгівля та фінансова політика відіграють і ще довго відіграватимуть центральну роль у перехідному процесі економік країн ЦСЄ. На мікроекономічному рівні міжнародні ринки – коли вони пропонують відкритий доступ – забезпечують уже готову цінову систему. Вона може бути стандартом для прийняття економічних рішень і формування структури стимулів, яка виступає засобом підтримання конкурентоздатності, відмінним від того, що притаманний високомонополізованим економікам.

Зовнішня торгівля та іноземні інвестиції – важливі канали набуття навичок модерного менеджменту і освоєння сучасних технологій, що забезпечують прямий контакт із інституціями передових економік щодо структур, організації, юридичних засад ринку та прав власності, особливо в галузі контрактового права. Однак справедливо є також і те, що передчасні стосунки структурно потворних економік із суворим світом міжнародної конкуренції можуть спричинити загибель прибуткових та конкурентоздатних підприємств, падіння їх інвестиційної активності. Торговельна політика всюди і в усі часи була фундаментальним компонентом економічної політики. Багато аспектів трансформації безпосередньо зумовлені торговими відносинами транзитивних економік із Заходом.

Торговельна та фінансова політика – суттєві детермінанти загальної орієнтації макроекономічної політики і змісту макроекономічних результатів та показників. Доступ до ринків розвинутих країн – це життєво важливе джерело поширення на економіки, що трансформуються, сучасних вимог ефективності. Вихід на міжнародні ринки капіталу може допомогти фінансувати дефіцит поточних статей платіжного балансу та залучати нові інвестиції. Проте втрата ринків усередині країни та за кордоном, спричинена великим дефіцитом поточних статей платіжного балансу, який супроводжується накопиченням заборгованості, здатна призвес-

ти як до короткострокової нестабільності, так і до більш тривалих труднощів. Політика щодо валютного курсоутворення, що має безпосередній зв'язок із рівнем інфляції, і, звичайно, реальний валютний курс є ключовими факторами забезпечення конкурентоздатного економічного зростання.

Вплив зовнішньої торгівлі як на процес модернізації, так і на заборгованість регіонів (і дійсну, і потенційну) виявився набагато більшим з точки зору трансформації, аніж можна було очікувати. Торгівля і міжнародна фінансова політика відіграли значну роль в усіх відомих в історії випадках переходу до сучасної індустріальної економіки (враховуючи і перший вражаючий історичний приклад – промислову революцію у Великобританії). Хід трансформації у Центральній та Східній Європі не є винятком.

Інший вагомий аспект модернізації стосується проблем макроекономічного балансу і спонукальних макроекономічних причин трансформації. Макроекономічна стабільність – це передумова не стільки реформ та трансформації, скільки їх упорядкованого, ефективного і недорогого проведення. Це мало бути першою вимогою навіть у старій системі, занепад якої тісно пов'язаний із неспроможністю стабілізувати економіку.

Провал стабілізації не обов'язково впливатиме на життєздатність та швидкість трансформації – лише на її ціну. У цьому зв'язку досвід деяких колишніх радянських республік може розглядатися як приклад, з одного боку, значної вартості багаторазових невдалих спроб макроекономічної стабілізації, а з другого – значного прогресу, якого трансформація здатна досягти попри серйозну макроекономічну нестабільність. Винятковий акцент на макроекономічній стабілізації і, відповідно, труднощах її досягнення може призвести до інертності та контрреформ. Простір для політичного вибору в умовах макроекономічної стабілізації є досить вузьким. Він стає ширшим у ході трансформації, коли, як і в усіх ринкових економіках, більш-менш налагоджуються правила обміну та вибору, перевіряється і налаштовується економічний інструментарій [4].

Усе викладене вище дозволяє сформулювати низку аргументів на користь реформ. Інституціональні та мікроекономічні реформи, які розглядаються, є необхідними для трансформації, а також виступають засобом полегшення переходу до макроекономічної стабільності. Вони охоплюють інституціональні й соціальні основи сучасної ринкової економіки – економічної моделі, що довела свою міць як мотор для накопичення матеріальних засобів життя і покращення його рівня.

Процеси переходу до ринкової економіки останніми роками охопили всі країни Східної та Центральної Європи. Нові політичні сили, що здобули владу в кінці 1980–1990-х років, за короткий період перейшли від загальної постановки питання про необхідність зламу командно-адміністративної системи до вироблення конкретних програм реально функціонуючого ринку, а потім і практичного втілення їх у життя. Такий радикальний перехід до створення якісно іншої, ніж за всі післявоєнні десятиріччя, моделі економічного розвитку пов'язаний не тільки із суто ідеологічними і політичними чинниками – провал директивної системи керівництва народним господарством вимагав якнайшвидшої побудови більш ефективного економічного механізму. Східно- і центральноєвропейські держави були змушені вирішувати проблему формування ринкових структур у

стислі терміни шляхом кардинального зламу антиринкової економічної системи. Відсутність практики неминуче призводила до помилок у здійсненні цього процесу, труднощів у реалізації різних концепцій становлення ринкової економіки.

Первинний досвід ринкових реформ дозволяє зробити деякі висновки, які мають значення для проведення аналогічних трансформацій у нашій країні. Перш за все, йдеться про послідовність здійснення перетворень. Одним із основних недоліків усіх моделей реформування господарського механізму в східноєвропейських країнах є еkleктичне поєднання заходів, які варто було впроваджувати на різних етапах введення ринкових структур. Наприклад, ще не забезпечивши достатньо високий рівень роздержавлення економіки, більшість зазначених країн стала використовувати режим фінансово-кредитних важелів, який може ефективно функціонувати тільки в умовах повної господарсько-оперативної самостійності підприємств.

Водночас, швидке поширення ринкових стимулів у діяльності товаровиробників при збереженні глобальної та структурної незбалансованості між платоспроможним попитом і товарними ресурсами призводить до посилення інфляційних тенденцій. Вони виявляються головним чином у надмірному зростанні грошової маси порівняно з реальною динамікою економічної діяльності, непередбачуваних, значною мірою невинуватих з погляду критеріїв ефективності змін цінових пропорцій і структури доходів, що зумовлює втрату дієвих мотивацій виробничих ланок та їх працівників до раціонального господарювання.

Або ж інший, ще більш разючий приклад: ринкове ціноутворення або істотна його лібералізація в Польщі, Болгарії, Чехії і Словаччині були впроваджені до усунення монополії виробників, яка залишилася цим країнам у спадок від колишньої командно-адміністративної системи. Недостатньо підготовленими виявилися і заходи з лібералізації зовнішньоекономічного блоку, внаслідок чого вони не справили передбаченого в усіх концепціях позитивного впливу на народне господарство більшості східноєвропейських держав.

Очевидно, ринкові реформи потрібно розпочинати із роздержавлення максимально можливого числа малих і середніх підприємств насамперед тих галузей економіки, які забезпечують загальні потреби, – транспорт, зв'язок, енергопостачання та ін. Паралельно із цим процесом необхідно вживати рішучих заходів із демонополізації виробництва, що залишилося практично поза увагою під час проведення реформ у всіх східноєвропейських країнах. У більшості з них значна частина підприємств держсектору поводить пасивно: знижує обсяги виробництва і одночасно підвищує ціни. Перебудова мислення господарників тут можлива зі створенням конкуренції на внутрішньому ринку шляхом лібералізації умов імпорту.

Тільки реальне становлення демонополізованої багатокладної економіки дозволяє, як підтверджує практика країн ЦСЄ, забезпечити ефективне функціонування первинних за своєю суттю фінансово-кредитних, податкових, цінових та інших важелів ринкової економіки. Подальші кроки з приватизації і забезпечення належної ролі приватного сектору повинні супроводжуватися послідовним та поетапним посиленням цих важелів, перетворенням їх у провідний регулятор національного виробництва.

У цьому контексті вельми важливо правильно оцінити різні, подекуди протилежні моделі переходу до ринкової економіки. Польська модель «шокової терапії» забезпечує швидкий перехід до ринку, але на тлі важких соціальних наслідків для більшості населення, значного спаду виробництва. Не може бути однозначно оцінена і чеська модель реформ, що затягує перехід до ринкових відносин, внаслідок чого також нарастають такі негативні явища, як нестабільність економічної рівноваги, прогресуюче погіршення матеріального становища населення тощо. Неможливо вважати еталоном і модель реформ, впроваджену в Угорщині, де ринкові структури визрівали більш як два десятиріччя.

Очевидно, що оптимальним є середній між двома протилежними моделями шлях – максимально швидке здійснення підготовчих заходів (роздержавлення, приватизація і демонополізація) з поступовим введенням дедалі більшого числа елементів ринкового механізму [5].

Особливої уваги заслуговує досвід країн ЦСЄ, насамперед Угорщини, Чехії і Словаччини, у використанні зовнішньоекономічних чинників формування ринкової економіки. Він довів, що без адаптації до параметрів світового господарства неможливо створити ефективно функціонуючий національний ринок. На жаль, в Україні майже відсутній прогрес у такій важливій галузі, як модернізація зовнішньоекономічного механізму. Якщо в інших сферах господарювання вже розроблені певні концептуальні засади, прийняті деякі закони й почалося хоч і повільне, але все-таки просування до ринкових відносин, то у зовнішньоекономічній діяльності справа поки що обмежується здійсненням розрізних заходів, запровадженням в експериментальному порядку окремих форм.

Економіки країн, що трансформуються, зазнають безпрецедентних викликів. Практично в усіх історичних випадках розвитку сучасної економіки саме публічна соціальна політика створювала інституційний каркас, здатний забезпечити шкалу та структуру інвестувань, необхідних для появи сучасної індустріальної країни. Натомість транзитивні країни починають віддавати перевагу ринковим сигналам, іноді сприймаючи їх як безсумнівний, єдино значущий механізм для визначення того, що в економічних справах є бажаним для суспільства, а що – небажаним. Подібне обожнення не-

регульованого ринку як засобу реконструювання економіки залишає поза увагою три красномовні факти.

Факт перший. Історія не знає прикладу, щоб якась країна досягла успішної модернізації, стрімко рухаючись до високого доходу на душу населення в умовах неослабного індустріального зростання, без поєднання вільного підприємництва із державним регулюванням, без (типово, але не обов'язково) державного регулювання зовнішньої торгівлі, фінансових інституцій, інфраструктурних інвестицій, корпоративних організацій і навіть здійснення корпоративних рішень.

Факт другий. Існує багато різновидів «ринкової економіки». Інституціональні структури Франції, Німеччини, Іспанії, Британії, Скандинавських та інших країн дуже відрізняються одна від одної. Їхні фінансові системи, структури корпоративної організації, роль держави – різні. Немає якогось унікального, єдино можливого набору ринкових показників, що можуть спрямувати ефективний перехід до ринкової економіки, так само, як і немає унікальної, єдино можливої моделі ринкової економіки.

Факт третій. Ринкова економіка як комплексна мережа соціально-економічних відносин потребує значного рівня самоорганізації та саморегулювання для їх підтримання, нарощування і безперервного інституціонального розвитку.

Соціально-економічна політика країн ЦСЄ хоч і уособлена різними політичними коаліціями, але широко поділяє та впроваджує цінності західноєвропейської демократії. Уряди цих країн беруть на себе політичну відповідальність за формування інституцій економічного процвітання й ефективну інтеграцію в єдиний європейський простір. Такий підхід є актуальним для використання лідерами нашої країни.

1. Abel I. & Bonin J. State desertion and convertibility. – Dublin, 2008. – P. 25.
2. Sen A. Commodities and Capabilities. – Amsterdam – New York – London – North Holland, 2006. – P. 5, 21, 16.
3. Gilbert N. The Enabling State: Modern Welfare Capitalism. – New York, 2004. – P. 154.
4. Gleitze B. Produktivvermögen ist das Kapital der gewerblichen Unternehmen. – Bonn, 2007. – S. 170.
5. Siehe W. Den Klassenkampf zementieren? Referat auf dem Wirtschaftstag / Die Freiheitenhalten. – Fr. a. M., 2009. – S. 35.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЧАСОПИС-XXI

Журнал для національної еліти України

ПЕРЕДПЛАТИ І ДОЛУЧАЙСЯ!

Передплата через редакцію з будь-якого місяця року